

Ruke

Gledao sam ih pred sobom prebačene na leđa, iznad zadnjice, kako se odmaraju jedna u drugoj. Lijeva se mazi u naručju desne, spretnije, snažnije, pametnije, ozbiljnije. Gotovo bih rekao i »starije« kad ne bih znao da su zajedno rođene od iste majke (dakako, i od istog oca), štoviše, da su zajedno i začete, da su nastale iz zajedničke želje oca i majke, koji su ih ostavili mjesto sebe da mijese od kore zemlje koru kruha.

Nastale su iz želje, iz grča, iz čudnog trabunjanja u noći, u pomračenju svijesti, i sada hodaju po svijetu zagrljene, zaljubljene, nerazdvojive. Jedna u drugoj. Desna je prstima obgrlila lijevu i nosi je pažljivo i brižno, kao što kuja nosi štene u zubima. A lijeva se mazi u zagrljaju, igra se u dokolici: skakuće palcem po vrhovima ostalih prstiju, pjevuši do-re-mi-fa... fa-mi-re-do..., zatim zabubnja po prstima marš, pjeva.

— Što to radiš — pita je Desna.

— Što bih radila? Pjevam — veli Lijeva.

— Pjevaš? Što pjevaš?

— Pjevam »do-re-mi-fa« i »Marširala, marširala...«¹

— »Marširala, marširala«? Glupost! — veli joj Desna s poučnim podsmijehom. — Kao da si vojnik?

— A kao da samo vojnici pjevaju »Marširala, marširala...«, to pjevaju i djeca.

— Kao da si ti dijete?

— Nisam ni vojnik ni dijete, ali zašto bi bilo glupo pjevati? — veli Lijeva već srdito. — A baš ću pjevati!

*Ja sam mala, ali znam
sitna slova da čitam,
znam i pisat slova sva,
koji uči, onaj zna.*

¹ Vojnički, kraljevsko-srbijanski marš iz doba *Balkanskih ratova*, 1912. Kasnije i koračnica dječjih ratničkih igara.

— Pa ti ne znaš pisati? Smiješno je što se tako maziš — veli joj Desna ozbiljno.

— A što da radim? Da šutim i računam na prste kao lihvar?

— Hoćeš možda reći da sam ja, lihvar?

— Ti ne računaš na prste.

— Nego što ja radim?

— Ti radiš, činiš i djeluješ, kako je već rekla jedna nepismena luda prije mene.

— Odakle ti znaš da je to rekla jedna luda? Pa ti ne znaš čitati?

— Ne znaš ni ti čitati.

— Ja znam pisati.

— Ali, čitati ne znaš!

— Ja barem znam listati knjigu, a ti ni to ne znaš. Ti znaš samo držati knjigu dok ja listam. On čita, ja listam, a ti, kao stalak — držiš. To je sve što ti znaš. Nikad nisi zavirila u knjigu. Knjige poznaješ samo po težini, a nemaš pojma što je u njima.

— Znam i ja listati! A da je On ljevak, znala bih i pisati!

— Pisati? Da, samo kako?

— Kao i ti. A možda i bolje od tebe. Da je On ljevak, sve bih znala kao i ti, i bolje od tebe!

— Ti bi znala prstima pokretati marionete?

— Znala bih.

— I slikati bi znala?

— Znala bih i slikati.

— I naslikati tri zeca na noktu moga malog prsta?

— I tri zeca na noktu tvog malog prsta. I još k tome dva pileta! Uostalom, zašto na tvom noktu? Naslikala bih na svom noktu.

— Na svom? Glupost! To ni ja ne mogu. To nitko ne može.

— A ja bih mogla!

— Znači da bi ti sebi i nokte rezala?

— Naravno. A zar ih tebi ne režem?

— Da, meni. Ali sebi to nitko ne može.

— Opet »nitko ne može«. Ja bih mogla!

— Samo se hvališ, a ne bi znala ni buhu uloviti.

— Ph, buhu? Kao da sam samo jednu ulovila!

— A da li bi znala šivati?

— Znala bih i šivati.

— Jest, udjenuti konac u iglu? To bih ti morala ja učiniti.

— Sama bih i konac udjenula. Sve bih sama radila.

— I vezivala kravatu?

— I kravatu vezivala.

— I stavljala kapljice u oko?

— I stavljala kapljice.

— I brijala mu bradu?
— I bradu brijala.
— Ali On se ne bi dao tebi brijati.
— Zašto ne? Ja bih ga obrijala bolje od tebe.
— Ti bi mu prerezala grkljan.
— Ja nisam ubojica! To bi ti učinila. Uostalom, jednom si već i pokušala to učiniti.

Nastao je muk. Desna nije odgovorila; zadrhtala je na te riječi, kao da joj je u žilama prostrujilo sjećanje.

— Ja sam mislila da On to ozbiljno hoće — reče zatim ponizno i s osjećanjem krivnje. — Htjela sam ga samo poslušati...

— Poslušati? On ti nije zapovijedio da ga ubiješ.

— Njegova je želja meni zapovijed. Ja sam mislila da on to iskreno želi.

— A-ha, htjela bi možda reći da je On neiskren? A, molim te, tko je tebi rekao da on to želi?

— Ja sam mislila da želi... Bilo mu je teško. Cijelu noć nije oka sklöpilo. Brisala sam mu ozojeno čelo, palila mu cigaretu za cigaretom i napisala oproštajno pismo. Stenjao je, uzdisao, grizao jastuk... Šaptao je: »Treba učiniti kraj! Ne mogu više!« Sam me odveo do britve.

— A ti si to odmah shvatila kao Njegovu želju da meni prereže žile?

— Nemoj me mučiti. Što sam ja mogla kad je on sâm govorio...

— Što je govorio? Da ne može više, da treba učiniti kraj... Ali to su riječi! Riječi ne dolaze iz želje, nego s jezika. Lako je jeziku mljeti koješta; od toga se umire samo u onim knjigama koje ti listaš. Jezik izbaci u svijet svoje riječi (uostalom, uvijek iste i davno poznate riječi) i rasplinu se kao dim. Ništa se nije dogodilo. Svijet i dalje hoda, jede, puši i spava, i opet govori riječi i opet se ništa nije dogodilo. Svijet želi govoriti, ali svoje želje ne iskazuje riječima; što više, riječima ih sakriva i zaklanja. Riječi su maska. On ne želi ono što govori.

— A kako možemo znati što On želi ako ne po riječima?

— Najmanje po riječima. On je govorio da »treba učiniti kraj«, ali to nije želio. Ja sam to znala.

— Odakle tebi to znanje?

— Možda i otuda što sam nespretna, slaba i glupa. Da, i neozbiljna. Što mi je riječ tuđa kao svjetlo uhu i zvuk oku, što ne razlikujem riječi od riječi, kao ni slatko od slanog, sve su mi jednake, a nijednoj ne vjerujem.

Ja ne znam ići za riječima. Ne znam se lukavo dovijati, ne znam se elegantno gibati po kružnicama i elipsama, po parabolama i spiralama riječi, ne znam uvijati, zavijati, odvijati, »postavljati« i »razrješavati«, zbivati se na ljuljalci i klizati

po ledenim razgovorima, izvoditi zavodljive figure, parade, bravure, kao majmun u cirkusu, tapšati prijateljski po ramenu, diplomatski stiskati Desnicu neprijateljskoj diplomaciji, a drugu opet galantno prinositi ustima na poljubac. Ja nisam precioza, nisam cicisbea, nisam dama, nisam grand-monde, ni Akademija, ni Buffon. Ja sam Molière.²

— Molière? I što još?

— I figa u džepu. Ili van džepa, kako hoćeš. Jer ja sam drska kao Figaro³. Ja sam tvoj lakač. Dok se gola prostituiraš u kojekakvim rukovanjima, ja držim tvoju rukavicu kao rimski rob. Ja treba da ti nosim skute, da klipsam za tobom, a ti vodiš konverzacije, ti nastupaš, ti širiš horizonte, ti gradiš svjetove; ti si neimar, genije. Demiurg⁴. Ti si Njegov ponos, Njegova snaga, mudrost, umješnost, Njegov Smisao. Jednom riječi: ti si Ruka!

— A ti što si?

— Ja? Ja sam hvatajka. Ja sam uvijek neko hodalo, prednja noga, ticalo, pseudopodij i slično. Ja ga vezujem za zemlju, kao i noga; ja još umijem hodati. Noću sanjam o trčanju, o veranju po stablima, o skokovima preko ponora, i tada osjećam otpornost tvari i snagu u noćtima. Za mene su stvari sirove kao ilovača, tvrde, vruće, mokre kao kamen, vatra i voda, a za tebe su pečena zemlja, korintske vaze, Ve-

² Precioza — kačiperka, gizdelinka. Cicisbea — udvorica, namiguša, zavodnica oženjenih muževa. Grande-monde — velesvjetsko, ono što živi na visokoj nozi. Akademija — pojam ukočenoga institucionalnog dostojanstva, u podrugljivom značenju: časna, umišljena izvještavana poza. Buffon (1707—1788). francuski prirodoslovac, prof, član Akademije, kičeni pisac čuvene rasprave o ugladenom stilu. — Molière (1622—1673), dvorski komediograf plebejskog osjećanja života. Rukopise je davao na čitanje i ocjenu najprije — svojoj kućnoj sluškinji. Njegova komedija *Les Précieuses ridicules* — smiješne gizdelinke, ismijava nakindurene i tobože učene pomodarke XVII. stoljeća. Iz nje je i izveden slikovit pojam precioze ili kačiperke.

³ Kod Beaumarchaisa (1732—1799), u lukavoj komici *Seviljskog brijača* i *Figarova pira*, domišljati Figaro superiorni je sluga svojih aristokratskih gospodara, kojima se izvanredno umije poslužiti. Taj smioni, podrugljivi drski lik iz komedije, postaje bojni pučki poklič građanskog prevrata.

⁴ Demiurg — doslovno rododjelja, roditelj. Platonov (428—347. prije n. e.) naziv za božansko tvorca prirode, graditelja svijeta i života na zemlji. Tu neimarsku moć opisuje F. Engels (u raspravi *Uloga rada u procesu pretvaranja majmuna u čovjeka*) kao radnu moć ruku, odlučujući rukotvorni korak iz životinjskog carstva prema stvaranju svijeta povijesti. Majmunoliki dvonožac se uspravlja; a ruka koja se oslobađa, koja radi, proizvodi — postaje ljudska; unapređuje kao tvorački protagonist bivšu »divlju prirodu« u društveno udomljeni svijet. Duga radna povijest ruku (prema toj prirodopovijesnoj priči o genezi čovjeka) polako razvija ljudski mozak kao svoj organ; ona gestikulira, stvara dušu, izraz lica, jezik i riječ, obredne igre — toliko stvari između zemlje i neba. Sve u svemu, te poduzetne ruke stječu sve nove i nove vještine, tamo od kamene sjekire i pečinskih crteža do Raffaellova slikarstva, Paganinijeve muzike, pa dalje. Dakako, demiurški djelotvorna strana ljudskih ruku ima i obratnu, dijabolično razornu protustranu. Ova groteskno pokazuje na živu majmunsku baštinu u čovjeku, ili na ljudsku zvijer kao takvu. Smiješno je, čak i užasno smiješno, ponekad (istinoljubivo) vidjeti što ove ruke, zapravo, govore i rade! Pogotovo kad su u žestokom prijetoru. No, možda, tek u familijarnoj svađi kakva, najzad, prikazuje samo njihovu ljubavnu slogu — vječitih proturječja, ili čak ekstreme, koji se strastveno, krvnički i samilosno privlače. Sve dok postoji čovjek među ljudima; a dotle bez krajnjeg — kraja i konca.

nere, rakete i H₂O. Zato ja poznajem Njegovu želju za vodom kad je žedan, želju za veseljem kad je tužan, Njegovu čežnju za životom kad govori da treba učiniti kraj.

— Da. Ali kad je žedan, ja mu pružam vodu.

— Ti? Ne, ti samo otvaraš pipac i pokrećeš polugu na pumpi, a On iz moga dlana pije. Po meni se prosipa voda, ja osjećam njenu svježinu, njenu mokrinu, njeno kлокotanje u Njegovu grlu i zatim ono blaženstvo u Njemu od gašenja žeđi.

Veliš da mu pružaš vodu kad je žedan? Ne, ti mu pružaš čašu. Ti si i žeđi dala formu, i za pijenje si pronašla stil.

Ti si se postavila između Njega i Prirode kao samostavni arbiter i cenzor, kao Meštar ceremonijala, ili, jednostavno rečeno, kao filter. Sve što k Njemu dolazi mora se između tvojih prstiju procijediti, sve ti moraš taknuti, ispitati, sve moraš obraditi i isfrizirati po svom ukusu, bez obzira na to da li se to Njemu sviđa ili ne. Na sve moraš utisnuti svoj pretenziozni palac i udariti zumbu svoje ograničenosti.

— Ne želiš valjda da On brsti lišće i grize koru stabala? Priroda Njega ne mazi...

— Da. Zato si je ti — »pobijedila«. »Izravnala si bregove« i »ukrotila vode«. »Zarobila si munje« i sada držiš u svojim šacima strahovite snage kojima bi, kažu, mogla u jednom jedinom času uništiti svijet. Zemlja leži na tvom dlanu kao lopta, koju možeš baciti u svemir. No, pa što oklijevaš, ti — o, Sve-moguća? Zašto ne baviš loptu među zvijezde da se raspline u prah? Zašto ne dovršiš svoje Veliko Djelo?

— Ja ne želim uništiti svijet.

— Ne želiš? A ima li i jednog stoljeća koje nisi rasparala noževima i izrešetala kuršumima. To nisu bile riječi, to je bilo tvojih pet prstiju na djelu.

— Bile su najprije riječi.

— Da, po Ivanu Evandelisti⁵. I što bi učinile riječi bez tebe? Riječi bi se svadale, riječi bi lupale po riječima, padale bi pobijedene riječi, i tko bi od toga stradao?

— Čast?

— Čast? Čija čast? Protumači mi tu vitešku riječ. Zar tvoja čast? Ti nazivaš čašću kad te zasvrbi dlan, kad ti zakuca bilo, kad ti zaigraju prsti i mahnito traže držak noža?

⁵ U početku bila je riječ (logos), i riječ bješe u bogu, a bog bijaše riječ, kaže *Ivanđelje Ivanovo I*, 1. Kad Goethe daje *Faustu* priliku da prevodi ovo mjesto *Novoga zavjeta*, koje mu zvuči i suviše starozavjetno, dolazi do poznate sumnje: *Ne mogu riječ tek visoko tako cijeniti! Preko ispravki smisao — snaga — nezadovoljni Faust stiže do konačne emendacije: U iskonu je bilo djelo! Ipak, i to je opet vjera u jednu riječ, koja je kao djelo uzdignuta do principa. Upravo time, živeći u krizi ljudskoga svijeta koji mogu uništiti djela njegovih ruku i mozga, tako kao što su ga i stvorila, krećemo se u zatvorenom krugu ironije novovjekovnog mita djela kao pojma, riječi i zbilje. Svaki humor rađa tek sumnja u mit. Iz tog stanja modernog čovjeka proizlazi skeptički, humoristički i bez pardona, Marinkovićeve dualistička priča: Agonistička rasprava stvoriteljskih i rušilačkih ruku.*

Čast, kad na obaraču držiš spreman kažiprst? Čast kad znakom križa pozivaš milost božju da sjedne na topovsku cijev? Čast kad s tri prsta držiš pero koje ubija?

— Pero? Kakvo pero?

— Naliv-pero suca prijekog suda. Zar si zaboravila?

On je sjedio pred nama zbog nekih riječi. Ne zbog čina svojih ruku, već zbog riječi. Tebe nije zanimalo kako su mu te riječi sletjele s jezika, nego si naprosto zapisala činjenicu. Rekao i priznao, to je tebi bilo dosta. A bio je nasmrtno blijed i usne su mu drhtale kao da se smrzava. Brojio je svoje posljednje sekunde... Gledao je u tebe sa stravom, pratio je svaki trzaj tvojih prstiju, kao da bi ga već samo to tvoje mićanje moglo ubiti.

Tebe su tada nazivali Gvozdenom i Krvavom. Iridij na vrhu tvoga zlatnog pera bio se već izlizao od ubijanja. Ta sitna točkica plemenitog metala šetala je blazirano po papiru, kao da se dosađuje na nekoj neinteresantnoj i zamornoj sjednici, pa prikraćuje sebi vrijeme ispisujući tobožnje kineske riječi *pu-kao, cing-tao, pan-mukai* i crtajući idiličnu kućicu s vrtićem i plotom, čak i s dimom što izlazi iz dimnjaka na krovu. Tvoja je točkica iridija, međutim — sve tako šećući *pu-kao, cing-tao* — ubijala idiličnu kućicu s vrtićem i plotom — plotunom, i od sve te idile ostajao je samo dim iz pušćanih cijevi...

Već si bila uzela parker s tri svoja famozna prsta i odlučno sjela na papir. Skočila sam na tebe, i ne znajući što bih, uzela sam ti čistiti mrlju od tinte na kažiprstu. Trljajući palcem tvoj kažiprst, govorila sam ti: »Ali što ti je učinio? Pogledaj kako je blijed, sav se trese, zar ti nije dosta? Sluša posljednje otkucaje srca i broji... Ne prekidaš ga!

»Otkucaje srca? On gleda kako bi se izvukao, draga moja! Kakvo srce! Pokušava nas slomiti svojim bijednim izgledom, Ti si mu već nasjela, ali ja ne. Poznajem ja taj trik!« Nazivala si trikom drhtanje čovjeka koji se kladio sam sa sobom da će još uspjeti nabrojiti do trista...

Ponovo si uzela pero i sjela na papir.

»Sad barem zadržči! Zar ne možeš zadržati? Trebalo bi zadržati, a ti si tako mirna kao da upisuješ *nedovoljno* daku na ispitu.«

»Nemam zašto drhtati. Ja vršim svoju dužnost.«

I počela si pisati, polako i pomnjivo, krasopisom, svoje poznato S, prvo slovo nasilne i zločinačke smrti.

»Čuj! Ne piši! Gledaj ga kako broji. Kako se žuri da nabroji svoje tri stotine. Ne prekidaš ga!

»Moram ga prekinuti.«

»Zašto ga moraš prekinuti? Prekinut će se sam. Nitko ne može brojiti beskonačno. To je samo razlika broja, čak i vrlo neznatna razlika u beskonačnosti.«

»Za nas je znatna. Mi ne živimo u beskonačnosti. Mi živimo na zemlji.«

Riječ *beskonačnost* izgovarala si s navodnim znakovima, ironično, a *zemlju* si spomenula s bahatim samopouzdanjem noge koja stupa vojničkim korakom.

»Upravo zato što živiš na zemlji, što imaš samo pet prstiju, a koji put ni svih pet, ostavi mu ruke, one ti ništa nisu skrivile. Ruke nisu govorile; govorio je jezik.«

»Govorile su i ruke i jezik! Sav je on govorio!«

»I ruke su govorile? Ne, to lažeš! Nisu govorile! Gledaj kako su uplašene i nevine, kako se stiskaju i grče u posljednjem zagrljaju. Opraštaju se. Sjećaju se djetinjstva i plaču. Sjećaju se igara, razbijenih igračaka, ptica, pračke i ozljede na staklu, prolite tinte, škara, zmaja i zemlje pod noktima. Još uvijek misle, jadne, na vjeroučiteljevu kaznu za one sitne grijeha po skrovitim mjestima. Ostavi te ruke. Izbodi mu jezik iglom kao djetetu, koje govori ružne riječi, ali ruke ne diraj. One su nevine.«

»Nevine? Ti si luda? One su najviše krive!«

»Ruke najviše krive? Zar nije jezik govorio.«

»Govorio je, a one su potvrdile...«

»Potvrdile — kako?«

»Kako? Kako? Trebalo je da ustanu na njega, zatjeraju ga u usta i drže stražu. Jednom riječi, začepiti mu gubicu! Ali one su se lukavo zavukle u džepove. Znači, slagale su se!«

»Slagale, s čim?«

»S čim? S uvredama!«

»A koga je uvrijedio?«

»Koga? Našu čast!«

»Ah, čast! Ovu, na rukavu?«

»Na rukavu? Što na rukavu?«

»Čast na rukavu.«

»Kakvu čast na rukavu?«

»A zar je to na tvom rukavu sramota? Te vatrene strelice, ta bomba, taj snop sa sjekirom, taj kukasti križ, zar je to sramota?«

»Ne, to je čast!«

»No, dakle, čast na rukavu! A on je uvrijedio tu čast. Rekao je da mu je dosta tih strelica i bombi, tih sjekira i križeva; da mu je svega dosta!«

»No, a zar je to malo?«

»Malo je.«

»Malo je popljuvati nečiju čast?«

»Malo. Jer tvoja čast ima i strijele i bombu i sjekiru, pa čak i križ, a njegova dvije fige u džepu.«

»Njegova? Zar on ima časti?«

»A zašto ne bi on imao časti? Zar ne može imati?«

»Ne može!«

»Da, tvoja je svakako vidljivija. Tvoja je izvezena zlatom i svilom na vidnom mjestu, tvoja bahato šeta po gradu, izaziva, a njegova šeta po sobi, zarobljena, juri po kući kao luda, penje se na tavan, izlazi na krov i htjela bi vrisnuti u svijet svoju uvredu...«

»Uvredu?«

»Uvredu, koju joj nanosi tvoja Svilena i Zlatna. Ali od svega toga eto, par promrmljanih riječi i dvije fige u džepu.«

»Bogami, i ti si mi sumnjiva!«

»Sumnjiva? Ja doduše držim jednu figu, ali samo od zavisti. Uostalom, čini se da ti ona donosi sreću, kao uže obješenoga. Čuvaj, dakle, moju figu kao svoju čast.

A sada naprijed! U ime pruca sa sjekirom i kukastog križa, piši! Ubij mu ruke! Da je imao čast, ne bi od njih pravio fige. Imaš pravo! Neću te zaustavljati!«

I dopisala si svome S istim krasopisom još tri slova, potrebna za *Smrt. I nisi zadržala*.

Te iste večeri (nisi se bila ni umila) mrsila si Njenu svilenu kosu i milovala joj lice, i prsti su ti drhtali od ljubavi. Ti isti prsti koji ujutro nisu mogli zadržati od smrti, uveče su drhtali od ljubavi. Pa tko kaže da ljubav nije jača od smrti? Osobito naša ljubav od tuđe smrti!

— Što ti govoriš o ljubavi! Ti ne znaš što je ljubav. Ah, prvi dodir, kad se prsti traže u mraku, i odjednom se dotaknu i stresu kao da su se dotakla dva električna pola nabijena strujom...

— Da, i vrcne iskra. Kratki spoj i mrak. I gotova je ljubav! A što onda? Čast? Dužnost? Sjekira? Bomba? Zlatno pero iz koga curi smrt?

— Ti si kapriciozna i ludal!

— A ti si razborita i mudra! U tome je sva razlika. Pusti me! — i Lijeva se srdito trgne, nastojeći se osloboditi zagrljaja Desne.

— Što ti je? Što luduješ odjedanput? Samo praviš skandale na ulici!

— Neka! Pusti me! Neću više da budem s tobom!

— Nego s kim ćeš? S nogama?

— Makar i s nogama! One su poštene. One su čestite kao konji, a ti si lukava i otrovna kao zmija.

— Da, i glupe su kao konji. Umiju samo hodati i vući teret. Ne možeš s njima. Ti si ipak ruka!

— Nisam ruka, i neću da budem! Stidim se što sam ruka!

— A što bi htjela biti? »Prednja noga?«

— Bilo što, samo ne ruka!

— A ipak si ruka, kao i ja.

— Kao i ti? Nikada! Pusti me!

I istrigne se. Zavuče se u džep, tamo srdito pročeprka kao da nešto traži, pa ne našavši ništa (jer ništa nije ni tražila, bila je naprosto bijesna), izađe, ovjesi se prkosno uz bok i nervozno zaigra prstima.

Desna još jedan čas ostane na leđima, prazna i zamišljena. Onda se trgne, odmahne palcem, pa se i sama spusti uz bok i uzme pratiti ritam hoda.

Gledam ih zavađene i ne vjerujem u tu svađu. One su kao dvije simboličke životinje ili biljke: *jedna drugu mije...* Istinu je rekla Desna: jedna je što i druga; obje su ipak ruke.

Prema njima ide dvoje djece. Dječak i djevojčica. Drže se za ruku i čvrkuću. No pred njima umuknu, kao cvrčci kad im se približi čovjek, i puste ruke. Rastave se. Djevojčica prođe pored Desne, tiho kao da je nešto skrivila. Desna je odgojno pogladi po žutoj glavi. Djevojčica je pogleda zahvalno.

Dječak prođe pored Lijeve, smiono. Čak je i pogleda drsko kao smetnju na putu. Lijeva ga nespretno kvrcne po nosu palcem i kažiprstom. Dječak je pljune. Lijeva se instinktivno digne i zamahne šaljivo iznad dječakove glave, kao da tjera muhe. No Desna se digne i pljusne dječaka po licu. Dječak vrisne.

— Zašto si udarila dječaka? — upita je Lijeva.

— Zato što je pljunuo!

— Pljunuo je mene, a ne tebe!

— Tebe ili mene svejedno. Ja ne dam pljuvati po nama!

— Ali ja sam ga izazvala; kvrcnula sam ga po nosu.

— A on odmah mora pljuvati?

— Valjda ga je zaboljelo. Bila sam nespretna...

— Mogu zamisliti... Ali, svejedno, on ne treba zato pljuvati! To je nepristojno!

— A lupati po nosu je pristojno?

— Nisi ga lupila, nego kvrcnula; to nije isto. Uostalom, nije mu od toga nos otpao.

— A što je meni otpalo od toga što me pljunuo?

— Pljunuti nekoga je najveća uvreda!

— Časti?

— Da, časti! — odgovori Desna, već na rubu strpljivosti.

Dječak je, međutim, vrištao zbog zvučne uvrede po licu.

— Ta-ta, a-a-a... Ma-ma, a-a-a...

Začas mu iz nosa iscurila dva blistava mlaza i pala na bradu, gdje su se već izlila dva potočića suza i napravila poplavu.

— Gle, derana, što se razdrećio! — reče Desna kao da se čudi tolikom pretjerivanju. Zatim se obrati Lijevoj: — Daj da te obrišem.

— Ne treba. Sama sam se obrisala.

— Da, o hlače.

— Ne, o kaput. — Uostalom, pazi, eto mu oca!

Otac je dojurio iz kuće, u košulji, zasukanih rukava. Vidjele su se slabe, blijede, činovničke ruke s plavim, strašljivim venama.

— Zašto ste udarili moje dijete? — upita Otac suzdržljivo, kao istražitelj koji već misli na kaznu.

— Zato što je neodgojeno i bezobrazno! — odgovori Desna izazovno.

— Što je učinilo? — ponovo pita Otac-istražitelj, već dvostruko uvrijeđen.

— Što? Pljunulo me! — reče Desna s ogorčenjem, kao da i sama vjeruje da je nju pljunuo.

— Nije tebe, nego mene — reče Lijeva i uživa u svojoj pravednosti.

— Svejedno, pljunulo je — poviče Desna autoritativno, kao starješina obitelji.

— Pljunulo, tako, iz čista mira? — još uvijek pita Otac, a već zna da će se morati tući.

— Nisam tata! Ova me najprije udarila po nosu-u-u... — govori Dječak plačući.

— Malo ga kvrcnula za šalu — veli Desna — a on odmah pljuje!

— Imao je pravo! Neka pljuje! — drekne Otac jarosno, kao da je odjednom sav bijes provalio iz njega. — Pljujem i ja! — i — plju! doista pljune. I reče — Ubojice!

Desna se digne i zamahne iz sve snage. Ali Otac odbije udarac. Zamahne i sam i zahvati Desnu veoma neugodno, po palcu. Desna zajaukne.

Tada se makne i Lijeva. Strelovito se digne i zgrabi Oca za košulju na prsima. To je, drugim riječima, bio mig Desnoj: udri! Desna smjesta shvati mig, skupi svoju šaku i uzme udarati Oca po licu.

Njemu poteče krv iz nosa. Krv je kapala po Lijevoj na prsima. I Desna se, jednako udarajući po krvavoj Očevoj maski, sva umastila krvlju.

Videći kako Očeva krv kaplje na zemlju, djevojčica uplašeno vrisne i poleti da hvata kaplje krvi svojim rukama. A dječak se zatrči, iz zaskoka dohvati Lijevu i čvrsto je zagriže u meso na podlaktici.

Lijeva zaurla od boli i ispusti Očevu košulju. Otac se odmah snađe i potrči, pobijeden. Noge su mu klecale od stida pred vlastitom djecom.

Dječak ispusti Lijevu iz svojih zuba, a ona ga, od zahvalnosti, mazne po glavi. Dječak s ponosom primi udarac.

Tada se Noge, kao poslušni konji, dadu u potjeru za Ocem. No dječak se u isti mah baci pred Noge, ne da moli milost za Oca, već da bi se konji poplašili i spotakli o njega.

I Doista, Lijeva i Desna nađoše se odjednom na zemlji u prašini.

— Jaaj! — zajauče Desna. Palac ju je bolio od Očeva udarca.

... Dvije okrvavljene ruke na asfaltu. Ležale su osramoćene na cesti, jedna do druge, nemoćne, kao odbačene rukavice.

— Prokleti deran! — procijedi Lijeva kroz prste, pridružujući se.

— Naravno, kad ga nisi znala zviznuti, da ga krv oblije!

— Pa, zviznula sam ga!

— Jest, diletantski! — Pomogni mi da ustanem. Ja mislim da mi je palac prebio.

— Zar te boli?

— Užasno!

Lijeva je bila nježna, sestrinski...

Ustanu. Pod sobom ostave krvave otiske na pločniku. No one se nisu osvrtaile; gledale su jedna drugu i drhtale od želje za osvetom.

A obraz tada pljune u njih, da bi ih oprao od blata i krvi.⁶

⁶ Biblioidno: kao dva golgota suprotna s lijeve i desne strane raspjetog Mesije, proroka samilosne ljubavi za stvarnu zemlju, više ruke u predahu niz tijelo čovjeka, dižu svoj utjecajni glas i rađe mu o glavi. Onoj, koja bi odavno htjela svijet kao neko skoro utjelovljenje lijepe, dobre, istinite riječi. Pa tako sanja, i predstavlja poetski izvor svih ljudskih iluzija. Te ruke, lijeva možda po čudi srca, desna po volji razuma, ne mogu jedna bez druge, ali se ipak svadaju koja tu stvara pakao na zemlji, a koja će ući u raj. Tako obje ostaju u čistilištu vremena, na sadašnjem vrhu mnogih stoljeća povijesti što samu sebe jezivo smiješno ponavlja. Od života kakav već jest ne izbavlja nas nijedna. Ljudska ih glava gleda kako rade, grabe, žive i umiru, sluša što misle i govore. Njen obraz može zgađen i pljunuti na njih. Pa ipak sva životna mudrost glave i obraza, svijesti i savjesti, više služi rukama nego one njoj. Nikada, čini se, dosta žale na taj naš odveć ljudski račun! Ali u lakrdiji ruku, u njenoj antagonističkoj temi i stilskoj groteski, ima mnogo više od pola istine. Samo će nadahnuti prozni pjesnik uvjerljivo pokazati: kako se tamni svijet vedri kao humorna farsa. Od sublimnog do komičnog, od poetskog i ljudskog do proznog i životinjskog, pa opet natrag, samo je korak — i to preko ponora. Te ruke, lijeva i desna, nasmrtnu zajedno kroz čitav život i svu povijest ljudske vrste. Uzdižu se kao katedrale nad glavom i padaju na nju kao krvnička sjekira. Vise dvosmisleno niz opuštena ramena čovjeka, koji ih gleda, sluša i misli svoje o njima. Suza gorkog klauna klizi mu licem. Grč smijeha lebdi u kutu usana. Virtuozna je umjetnost, doista, sažeti toliko mnogo u tako malom okviru remek-djelca ove novele.

Zagrljaj

Goranovoj uspomeni

Gledam te kroz rupicu na vratima. Kroz ključanicu, u kojoj sam već ranije okrenuo ključ, da bih te mogao motriti. I sada te gledam i bojim se...

Zabavljam se tvojim pedantnim pripremanjima. Prostro si papir preda se, pet-šest listova odjednom, kao da ćeš ovoga časa sve to ispisati u jednom dahu, u nadahnuću što ti nadima košulju. (Pod košuljom curi znoj i počinje onaj sitni svrbež što poziva tvoju pažnju na odmor.) Napojio si svoj »parker« i dobrom tintom skinuo si dlačicu s vrha, otpuhnuo vlas s papira — i...

I ništa. Odlazeš pero. Pipavaš cigarete: tražiš jednu mekanu, kao da je u tome stvar... Pušiš i otpuhuješ sitne pahuljice pepela što padaju na papir. Vrijeme prolazi, a još ni slova! Puštaš kolutorve dima ne bi li izazvao maštu. Penju se koluti, šire se u čudu, u smijehu, prave osmice, vitice, lisice za ruke, čaraju kao talog na dnu šalice, šale se tvojom mukom, šaraju tvoje nebo pod plafonom podrugljivim grimasama i nestaju kao i svaki dim pod nebom. A mašta čini »Puah!« i gleda te zabezegnuto, kao da si je prenuo budilicom. Ne shvaća što hoćeš...

»Hoću«... Pazi, to je riječ kojom se vlada, a ti ne znaš što hoćeš. Da, želiš pisati, to je istina, ali »o čemu«, »o čemu«?!

¹ Posveta Ivanu Goranu Kovačiću (1913—1943), pjesniku kome je život četničkim metkom bestijalno presjekla historija, unaprijed upozorava o čemu će, pod imenom zagrljaja, progovoriti poetija ove izvanredne proze. To su etika pisanja i autentičnost života; čovjek sam koji, živeći, sebe vidi na goljoj granici riječi i smrti, gdje se intimno grle strah i hrabrost; sastaju užas i humor; bore sudbina i nada. Čitav čovjek, što iz mračne dubine opstanka pita o smislu i besmislu svoje mašte, svoga uma, svojih riječi. Dilema o čemu, uistinu, znači — zašto uopće pisati? Radi pisanja? Zbog življenja? Ili objašnjenja (kakvo daje kontemplativni Pirandello: protiv svih naših strasti) da se ili živi ili piše? Fabulativna egzistencija pisca kod Marinkovića dolazi pod sarkastični upitnik. Pripovijedanje, koje se samoironično kreće: kao montaža grotesknh scena, satiričkih fragmenata i deziluzioniranih autokomentara, postaje tjeskobni nauk pod lavinom crne mrlje spoznaje: život bez mašte, takav koji mlati, davi, kolje, ubija svoje

O čemu god hoćeš! O sebi, o meni, o njemu — onom nepoznatom, onom čovjeku što ponekad kaže: »Nisam budala! Ne dam se ja vući za nos!« On je možda za vratima (ne gleda kroz ključanicu, to sam ja), možda na ulici hoda izazovno uzdignuta nosa, dede, neka netko samo pokušala! — on se nikoga ne boji! Svoj nos ti tura pod nos, htio bi biti zapažen i hrabar.

Ali ti se njega bojiš, strašan je kao Miles Gloriosus², pojeo bi tri takva pisca za doručak i još upitao tko je na redu. Ne, toga ti nećeš, neka samo diže nos, ima mjesta za sve nosove, čak i za lule i nosoroge.

STVARNOST se rastvara pred tobom kao lepeza; prošetaj pogledom uokolo, svi viču iz gledališta »mene, mene!« Mišle da je to šala što ti kaniš učiniti. U tebe je pogled mesarski: biraš ovna za žrtvenik UMJETNOSTI.³

Eto, kapnula je! Šjor Keko je sjedio na vratima svog »Biroa« i gledao na ulicu, krotko kao ovan. Rečenica! Aha, jedna je tu! A sad stoji pero nad papirom, zamišljeno, kao da čeka tintu da mu stigne iz rezervoara na vrh iridijuma. I eto, iridijum raste, deblja se, sprema kapljicu, suzicu crne muke, i — kap! — kapne jadno, kao krepana muha s plafona. Širi se mrlja, pušta korijenje, pruža žilice, krakove, miče se kao crna životinja što strašno raste i proždire papir.

Crna mrljica. Eto, uginula je. Stoji nepomično, mrtva usred bjeline, raskrečenih krakova, pliva kao krepana kornjača na vodi. Odněkud došetao mrav preko planina od knjiga i papira, opipao šjor Keka ticalima i odvraća se razočarano, pa kreće prema mrtvoj, suhoj mrlji: zapliva preko mora prema otoku. Vesla panično sa svojih šest nožica ravno na Crni otok kao brodolomac, *sauve qui peut!* Dotiče mrav-brodolomac surove, oštre, neprijazne rubove mrlje i ustukne prestrašeno. Juriša još jednom. Odbacuje ga isto osjeća-

¹ pjesnike, i sam se drastično poživotinjuje. Ruke pisca, što bolno stižu uz njega svoj ubitačno opasni komad stvarnog života — ne puštajući ga od sebe, sve dok ih doista ne ubije, tragičan su znak samrtnog trijumfa, gotovo apsurdna modernog pjesnika: ponovo davnog orfejskog krotitelja — podivljale historije. Otkako je Marinkovićev Zagrljaj, uz ostale uzorne novele Ruku, ušao kao ogledalo vremena u naš međuprostor književnosti i života: ništa slično, ni stilski zrelije ni tematski dublje, nije još tu klasičnu stranicu moderne proze kod nas nadmašilo.

² Hvalisavi vojnik — naprasito komični junak istoimenog komada rimskog komediografa Plauta (254—184. prije n. e.). Kao tipično lice, standardna uloga, smiješna maska, postoji već u grčkoj komediji. Kasnije se javlja i kao dramaturški rekvizit renesansnog kazališta. Predodređen za to svojom pasijom čudi, ulogu Milesa Gloriosusa igra u ovoj noveli budalasto rabijatni lik žandara.

³ Ovakvo ironični pogled u vlastitu literarnu radionicu ističe koliko je piscu sumnjiva artistički (ili satirički) samouvjerenost umjetnost, koja isključivo zbog umjetnosti gleda na život kao svoju žrtvu. Njegov humor korektiv je i estetske varke »umjetničke vlasti« nad intelektualnom svijesću i zbiljom čovjeka. Kao sve što Marinković piše, Zagrljaj je drama spoznaje — i zapreka, koje joj stoje na putu. »Literarna okrutnost« pripovjedača nije sebi cilj, nego način da se kroz poetičnu fikciju ugleda istina u vidu ubitačne komike samog života.

⁴ Neka se spasi tko može! Mala crna mrlja besmisla, koja raste, prijati, prekida pisanje priče, na kraju će se ove polifone i disharmonične prozne balade poistovjetiti s mračnim simbolom žandara. Time se Zagrljaj zatvara u svoj metafizični krug.

nje neugodnosti, možda čak i odvratne besmislenosti crne iluzije spasa iz te ogromne, puste bjeline. Vrača se mrav Rečenici, prestrašeno, panično, kao da osjeća Mrlju za petama. Stiže do šjor-Keka, pregazi ga gotovo s prezirom, prijeđe na je, na sjedio, na na, kao da traži pravu, sigurnu riječ kojoj bi mogao pokloniti povjerenje, na kojoj bi se mogao odmoriti od stravičnog progona Mrlje. Zaustavi se na vratima i odande se, kao sa nekoga sigurnog kopna, zagleda u strašni Crni otok u daljini.

Sjedi šjor Keko na vratima i zagledao se kao ovan. Da li je uz to što mislio, ne zna se. No da je gledao, zna se po tome što su mu oči otvorene. Da li je što vidio, ni to se ne zna. On sjedi na vratima kao lice koje čeka svog autora...⁵

Mrav ostavlja vrata, obilazi »Biro« i spušta se u drugi redak, na ulicu. Opipava, njuši, lunja kao gladan pas po neravnoj, slijepoj ulici, jer iza nje je točka, i ništa više. Iza nje je bijelo polje papira, pustoš, u koju se mrav ne upušta. Očito nastoji otkinuti komad tvrde petlje od 1, odnijeti jedno u, odnijeti s, ili makar dignuti točku sa i i pobjeći s njom u svoje skrovište, pa lijepo spremi točku za zimu i glodati u gladne dane osušenu glavu tog bestidno razmaženog slova.

Uživam što mrav ne može ništa odnijeti od tvoje Rečenice. Ne zbog Rečenice (ona je upravo toliko vrijedna da je mravi pojedju), nego zbog mrava: ne trpim ga. Ni njega, ni njegovu braću i cijeli mravlji rod. Pipka mrav, čupka, ali ništa! šipak! Drži se tvoja Rečenica kao klisura. Gradio si je čvrstim, zbijenim rukopisom, solidno vezanom neprekinutom traverzom stvaralačkog zanosa, pa se iz svoje ogromne nadmoćnosti samilosno smješkaš bijednom mravu što hoće da ti ukrade točku... Misli on da je to muha ostavila za sobom svoju prljavu točkicu, a on se (prljavo proždrljiv!) sladi mušjim točkicama kad su svježije...

»Sve je to već suho i upropašteno«, misli mrav snuždeno. »Neka vas đavo nosi, prokleti rasipnici!« pa napušta ulicu, napušta tvoju Rečenicu i bijelo polje i stol i tebe, »vrag te odnio!« (kaže mrav) i odlazi uvrijeđeno, kao da je bio namjerno prevaren.

»Idi, idi«, kažeš ti. »Idi, glupane!« ali i sam ustaješ i odlaziš. Prepuštaš svoju jadnu Rečenicu nadzoru Crne Mrlje i silaziš na ulicu.

⁵ Šest lica traže autora — kazališna groteska Luigija Pirandella (1867—1936). Naglašeno analitička drama, daje sliku egzistencije kao bezizlaznog labirinta relativnosti privida i istine. Od igre na unaprijed zadanu temu, scenski je spušava rezignirana komika farse — napetost između »kazališne predstave« i upadica tzv. autentičnog života, koji se i sam pokazuje kao teatralna iluzija. Tragikomedijaški vidik pirandelovske dramaturgije Marinkoviću je, očito, blizak. Uz bitnu razliku što, uz druga samostalna svojstva našeg prozaika i dramskog pisca, Marinkovićev humor — ma koliko intelektualan, ali uz to i samilosno proživljen na način ruskih klasika — nikad ne postaje cerebralno-literarna primjena ideologije humorizma kao kod Pirandella.

Ulica je strma. Spušta se stepenasto prema obali i izlazi kod lučke kapetanije. S druge strane, gore, pod samim krovom šjor-Bepove starinske kuće, stoji sveti Nikola u niši i blagoslivlja te sa dva prsta: »pax tecum, filli«⁶, a dolje ispod njega, sjedi šjor Bepo na vratima svog »Biroa« i gleda na ulicu.

Eto, tako sjedi i u Rečenici, pod krivim imenom. Pognuo glavu, lako ispružio vrat i pokorno čeka šjor Bepo — šjor Keko. On nije Miles Gloriosus, ne bojiš ga se, ne može te pojesti. Jedva ako srkne dvije žlice juhe za ručak i sažvače komadić dobro iskuhane govedine sa sosom od rajčica ili dvije ribice na ulju s tri lista blitve, također na ulju. Bijele mu se obrazi i ruke od kontemplativnog života u sjeni. Ne miče se.

No ipak, kad si se pojavio iza ugla, potrudio se da pomakne glavu. Prebacio ju je na drugo uho kao na mekom jastuku dosade: izbacio te iz vida. Ali ponovo si mu se ušuljao u vidno polje i ponovo je prebacio glavu: očito je da te prezire. To je shvatljivo ako se uzme u obzir da je primijetio kako ga motriš. Svakog dana kad ti zapne »parker« za mučna pitanja stila, a malo dalje (na kraju ispisana listića) i za smisao pisanja uopće, spuštaš se strmom ulicom do lučke kapetanije, pod blagoslov svetog Nikole iz niše i neprestano tu nešto njuškaš i pipkaš uokolo po tijesnim, zbijenim ulicama, gledaš, kao mrav, ne bi li otkinuo komadić te male, sirove STVARNOSTI i s jednim plijenom u zubima pobjegao u svoju književnu jazbinu. Poznaju ovdje tvoje radoznale poglede, tvoj bezobrazluk velikog izbirača, što važno prolazi kroz ovaj mali, ponuđeni svijet i afektirano traži samo neke osobite, vanredne stvari, samo rijetke primjerke i čudnovate pojave egzistencije za svoj književni cirkus.⁷

Šjor Bepo zato krije lice od tebe, neće da ti pokaže svoje osobine; sav se umotao u debelu šutnju i uporno bulji preda se. Gradi se nezanimljivim, mrtvim, kao kukac. A šjor Bernardo, tu u susjedstvu, uzeo brusiti britvu kad te ugledao. Nema mušterija, brijačnica je prazna, samo se muhe lijepe po ogledalima. No brusi šjor Bernardo, radi običan, svakodnevni posao, neće da bude zanimljiv.

Nezanimljivo, svakidašnje! Pogled ti je pun prezira gadenja. Kako ćeš na tome izgraditi priču? Ni pas da zalaje na ovu začaranu, tvrdoglavu nepomičnost! Da barem netko zavikne »vatral« da razbije staklo! Dogodilo bi se možda nešto

⁶ *Mir s tobom, sine.* Ali, upravo nespokojevo ostaje jezgra umjetnosti, koja spoznaje da sam život uvijek predstavlja neko stanje rata svih protiv svakoga. U društveno-životinjskom carstvu bezobzirne »borbe za opstanak« mira nema. Ljudski izum tlapnje koja smiruje zamisliv je samo na toj osnovi.

⁷ Pišćevoj uložiti sabirača bizarnih rijetkosti za svoj književni cirkus prethodi stvarnosti, koja također igra vlastitu cirkusantsku predstavu. Kostimirani karneval života odupire se pogledu što sve zanimljive maske, pa i one ubojito oklopljene, svlači do jednako groteskne golotinje.

dramatično, živo, vrijedno pažnje. Vrijedno da se odšarafi »parker«⁸.

Financ stoji na vratima trafike kao budući zet. Unutra mama i slabokrvna kćerka s naočalima sortiraju cigarete, prebrojavaju marke, uzimaju svoja tri postotka od prodanog monopola, a financ stoji na vratima kao kapelan na vratima crkve: taj je monopol unutra pod njegovom osobnom zaštitom, a što se njega i slabokrvne kćerke s naočalima tiče, to se... nikoga ne tiče! To je njihova stvar! On je i sam nataknuo naočale od prozorskog stakla zbog intelektualnog izravanja sa zaručnicom i položio dva razreda gimnazije po metodi dopisne škole »Budi čovjek«. Odlučio je da doista postane čovjekom, da se digne do ugleda trafikantskog zeta, čita debelu knjigu »Lurd« pa mu se mota fiksna misao po glavi — da će poludjeti, toliko je ta knjiga debela!⁹

Eto financ je tu na vratima trafike s naočalima od običnog stakla, on je budući zet ove trafike, on je čovjek po metodi »Budi čovjek«, čita »Lurd«, do ludila debelu knjigu, i... stoji. Gleda kroz prozorsko staklo svojih naočala i šuti. Što će s njim? Smisliti neku krijumčarsku priču: noćna gonjenja, zasjeđe, lov na krijumčare, reflektori, revolveri, puške, »stoj!« pucnjava pred zoru? Zaručnica raspletene kose, kratkovidna, slabokrvna, dršće za život ljubljenog financa, pada na koljena pred slikom Gospe lurdske, ali uzalud, nema happy enda! Krijumčari su na vatrau odgovorili vatrom, teško ranili financa u glavu, nekoliko dana lebdi između života i smrti i gle! (neka bude!) — ostao je živ! Ali pomračena uma. Kao da mu je krijumčarsko tane razbilo svijecu u glavi, on sada tapka po tmuni, a jedino što mu još svijetli u sjećanju, kao neka neugašena, svijetla točka iz prošlosti (pune lijepih obećanja), to su ta vrata trafike na kojima stoji nepomično kao spomenik nesretne sudbine, gleda kroz prozorsko staklo svojih naočala i šuti. Kao da se zagledao preko granice ovog našeg, običnog ljudskog zbivanja, negdje tamo, daleko, »s one strane«, u nepoznato... U neku staklenu, čudnu...

No, no, ostavimo to stakleno i nepoznato! Radije obrati pažnju na financa tu na vratima trafike: vidiš li u što se on zagledao?

— U onog čovjeka s magarčićem, ako se ne varam?

— Da, da, upravo tako: u onog čovjeka s magarčićem. Sumnjiv mu je, sad ćeš vidjeti.

⁸ *Parker* — solidna, američka marka nalič-pera. Tehnika i umjetničko saznanje različite su stvari. Tek kad nam život otkriva svoju nutrinu — vrijedi o njemu pisati. Tada počinje drama koju treba ispričati. Onda se radi vidik humora, svijet kao stvoren zato da ga umjetnost izrazi. To je, uopće, poetika Markinkovićeve proze.

⁹ *Lourdes* — naturalistički roman *Emila Zole* (1840—1902). Hladno analizira misterij duše gomila, mehanizam masovnog fanatizma, ocrtan u kultu čudotvornih moći svete Gospe lurdske. Radnja se događa na licu mjesta, u toj francuskoj hodočasničkoj kuli religioznog zanosa, krajem prošlog stoljeća, s mnogo mučnih i odvratnih prizora.

»Eh, ne znam, misliš, ja vas, lopove!« misli financ oštro-umno, a stakalca mu se na očima nahukala od miline. Namješta se na vratima, uzima na tribini pozu za mimohod. Pokazat će on odmah mami i kćerki kako se čuva državni monopol: neka vide što je sila, red i sigurnost u njegovim rukama i kakav će um bdjeti nad trafikom kad on uđe u familiju.

Približava se čovjek kratka, podsmješljiva brka, a pred njim klepeće magarčić sa svoje tri potkovice (četvrta mu je otpala) u nekom prosjačkom, šepavom tročetvrtinskom taktu.

»Vidi mudrijaša, naprtio, tobož, nedužno vrećicu trave na magarca, pa hajd goni kroz grad, pred nosom financijske straže. Jest, al' ti nisam ni ja travu pasao, moj pametnjakoviću! Istrest ćeš ti meni malo tu vrećicu da nešto kao zavirimo što je ispod trave. Davim se i sam s 'dravom', a ovo bi škiju pušilo!«

— Stani ti malo, prijatelju — reče financ s visokog praga *Maloprodaje duhana*, a stakalca mu se zasvijetle pozorno, kao da je upalio farove.

Čovjek stane. Brk mu se nakrivi prema trafici s razumijevanjem, pokorno: što može čovjek uhvaćen u snop ove procljivosti?

No magarčić proslijedi, teško zamišljen; nije se ni osvrnuo na financ, ima on svojih briga. Uostalom, nije se govorilo njegovim jezikom, a gazda mu nije preveo što financ hoće; neka se gazda objasni, zna on i sam gdje mu je kuća...

— Zaustavi živinu — reče financ gazdi.

— Prrr, Hasane — prevede gazda magarčiću financovu želju. Magarčić stane i čuvši svoje ime srdito načuli uši: očito je i on u to umiješan, a tako ne voli ulična zadirkivanja...

Mama i kćerka pojave se na vratima trafike, iza financa, kao iza bedema sigurnosti. Na licima im se vidi uzvišeno osjećanje zahvalnosti. Čak je i šjor Bernardo izašao pred svoju brijačnicu da bi prisustvovao događaju od početka; u desnoj ruci ima otvorenu britvu, a između palca i kažiprsta lijeve drži svoju sijedu vlas, koju je upravo iščupao pred ogledalom da bi na njoj iskušao oštrinu britve. Skupili se začas i neki ljudi koji se uvijek nađu kao muhe...

Samo šjor Bepo prkosi zanimljivosti događaja: bulji preda se uzvišeno odsutan.

Financ osjeća tu odsutnost kao svoj osobni manjak i to ga zbunjuje i smeta, smanjuje ga u vlastitim očima. Sva je publika već tu, željna predstave, a kraljevska je loža prazna. No sada ipak mora, zbog buduće punice, zbog zaručnice, zbog publike, zbog trafike, mora započeti...

— Što imaš u vreći?

— Travu. — Čovjek odigne brk i pljučne čik u stranu.

— Hm, travu? — Financ popravi naočale intelektualnom, gotovo doktorskom gestom, a dotle je smišljao daljnji postupak.

— Daj mi onaj čik ovamo — reče napokon i nasmiješi se prefrigano.

— Čik? Koji čik?

— Onaj što si ga sad ispljunuo.

— Mani čik, evo ti cigareta. — Čovjek se iskreno maši za džep. — »Drava« je doduše...

— Ih, »drava«!... — reče prezirno financ. — Daj ti ipak čik. Volim dobre čikove — i namigne gledaocima kao čovjek koji zna s kim ima posla.

Čovjek je shvatio da ga financ hoće ismijati tu pred svijetom, pa postane oprezan:

— A eno, uzmi ga. Što je na ulici, ponuđeno je; onoga je tko se prvi sagne.

— A ne bi li mi ga ipak ti donio?

— Ne bih.

— Nećeš.

— Ne!

— Dobro — reče financ strpljivim mirom, ali je osjećao kako se prag trafike spustio pred njim, kako se našao u razini s ostalim svijetom; štoviše, kako se taj prkos nadvio iznad njega prijeteci uništenjem njegove nadmoćnosti. Snađe se u posljednji čas:

— Mali, daj ovamo onaj čik!

Bosonogi dječčić digne čik, gadljivo, s dva prsta i done se ga financu, zagledavši se u njegove ruke s radoznalim očekivanjem.

Čik je bio poluprazan i slinav, no financ ga pomno odvijet među prstima i prostre duhan po dlanu; digne naočale na čelo (ipak više vjeruje svojim rođenim očima), pogleda i, bez ijedne riječi, kao da je samo po sebi razumljivo, pokaže dlan najprije punici, a zatim i kćerci.

One učiniše »ah«! od udivljenja.

— Eh, ne znam li ja njih, lopove! Na nosu mu čitam!

Dječčić i sam zaviri u dlan: vidi mokri, slijepjeni duhan, pa se ogleda u čudu: što one dvije »ah!«, a financ čita?... Ništa ne razumije.

Financ udesi strogo, nepodmitljivo lice, opet se uzdigao visoko iznad svijeta, kao...

— A sada govori; što je u vreći?

— A bit će kako ti čitaš...

— Ne vrdaj! Što je u vreći?

— A eto, nešto malo duhana dopola, odreže čovjek šaljivo dlanom po zraku, a otpola — trava.

— Pokaži!

— Pogledaj.

— Velim pokaži!

— A ja opet velim pogledaj sam.

— U ime zakona, pokaži! — izgovori napokon financ službenu formulu obrednim glasom, kao s oltara *in nomine Domini*...¹⁰

— A jok! Nema tog zakona koji kaže: pokaži! Neka zakon gleda sam kad ga zanima što čovjek ima u vreći.

Nastupio je opasan momenat. Ne za čovjeka, nego za financa. Da Zakon gleda sâm? Znači, trebalo bi pogledati? Zaviriti u vreću? (»Vreća« — uh! I sama je riječ nečista, neizvjesna. Mačak u vreći.) Istresti dopola, zavući ruku... A što ako trava nije samo otpola, ako je trava u obje polovice, do dna? Ili, još gore, ako je ispod trave neka psina? Kozji brabonjci, ili nešto još snažnije? Ako je živi jež, ili budilnik, pa stane zvrndati glasno na sve četiri strane svijeta?

Tolike oči čekaju odluku. Financ drži sumnju na dlanu, sumnju iz čika. Zaručnica šapće iza leđa: pogledaj, pogledaj. Pogledajte, šjor potpreglednik, govori punica.

Lako je govoriti. Ali treba zavući ruku u zagonetku, treba izvući na prstima podvalu! Pa kad zasmrdi kad zazvoni sramota... Lako je govoriti.

Financ se nasmiješi čovjeku dobroćudno, pomirljivo.

— A odakle ti ova škija što je pušiš? — pokaže dokaz na danu.

Čovjek radoznalo zaviri u dlan, ponjuši i komično zatrese brkom kao da će kihnuti.

— Po mirisu bi to bilo odavde, iz vreće...

Gledaoci su poznavali grimasu i prsnu u smijeh.

Financ se osjeti poprskanim tim smijehom. Važno zavuče palac u izrez bluze i reče odozgo, s praga, opraštajući:

— Hajde, hajde. Samo, nemoj misliti da si ti neki glumac. Već ću ja tebe ukebati.

— Može se i to sa zrnom soli. Hajde, Hasane!

Magarčić se teško budio iz rastresenosti: sad stoj, sad hajde, kakve su to budalaštine! No gazda ga klepne po ušima, pa Hasan strese glavom kao da rastjeruje napasne misli i zakorači u apsurd kretanja sa svoje tri potkovice, koje odjeknu po popločenoj ulici u tročetvrtinskom taktu.

— Doista, što je u vreći? — pokušas upitati financa, no on te ocijeni kao podrugljivca i pogleda te strogo.

»Što je u vreći? To možda zna jedino onaj čovjek... Pronašao si zagonetku za igru. Stvar ili živo biće? Ako je stvar, služi li čovjeku ili... Htio si potrcati za čovjekom da se igraš pogađanja.

Ali evo žandara iza ugla. Nije debeo. Štoviše, mršav je i visok, ali svojim hodom zauzeo je cijelu ulicu. Zamišlja sebe

¹⁰ U ime gospodnje... Ritualna katolička izreka, priziv božanstva u vidu osobnog trojstva Oca, Sina i Duha svetoga.

s debelim, naredničkim trbuhom, pa izmahuje rukama i koljenima od zida do zida, i još kao da želi reći: dopusti, bogamu, da i ja prođem! Utegnuo remen oko pasa do posljednje rupe, a ogroman pištolj nakrivio se otraga i kažiprstom bezazleno pokazuje žandarov tur, kao one ruke na hodnicima provincijskih hotela što diskretno pokazuju... jedno mjesto. Eto, tu, tu, miče se uznemireno pištoljev kažiprst i usrdno pokazuje kao da smo slijepi. Kao da i sami ne vidimo to »tu« i bez njegova ljubaznog uputstva? Samo mi nećemo da vidimo, nećemo da se smijemo; ne nasjedamo pištolju. Gledamo crvenu krestu na žandarovoj kapi i znamo da je pištolj pištolj, da ne izlazi iz rukavice zato da bi se rukovao, da bi pomilovao dijete što je izgubilo mamu. Onda tek vidiš kad izađe iz rukavice da je to jednoprsti monstrum, gvozdeni ciničnik što ti upire prstom među oči...

Ne smiješ se? Ne igraš se pogađanja: što je u vreći? »Stvar ili živo biće?«

Igračke! Puna vreća igračaka! Sveti Nikola odozgo, iz niše, istresao vreću i gle: — cijela mala uličica! Tamo šjor Bepo bulji na ulicu, šjor Bernardo brusi britvu u brijačnici, ovdje financ stoji na vratima trafike »kao budući zet«, prolazi čovjek s magarčićem, igramo se pogađanja »što je u vreći?« Ali dolazi žandar s kažiprstom na turu, bjež' te djeco kući!

Ha, ha, ha, smije se sveti Nikola u niši u svoju dugu bijelu bradu, kao djed na prozoru, i mrmlija »*pax tecum, filii*«.

— A ti čuješ svetoga Nikolu kako mrmlija?

— A zar se ne čuje? Čuje se vrlo dobro kako govori latinski.

— Latinski? Ti sanjaš! To govori žandar. Poslušaj!

»A ti, bogati, stalno, šest-pet, na tim vratima k'o onaj svetac tu gore?«

»Svetac?« čudi se financ. »Koji svetac?«

»Pa svetac, tu gore, pod krovom. Eh, i ti si neki, šest-pet... šmokljan! Eno ti ga ondje gore, očisti očale.«

Financ poslušao i očisti očale. Žandar mu prstom pokaže svetog Nikolu.

»Vidiš li ga sad?«

»Znaš da ga dosad nikako nisam opazio!«

»Eh, jesi ti neki... šest-pet. Kad stalno buljiš tu unutra! Dvije godine već tu na službi pa ni sveca nije opazio!«

»Ne dižem nos tako visoko.«

»A ja zar dižem? Nego gledam ja što ima po svijetu. Ha, maše rukom djedo. Zdravo, djedo! Eto, vidiš, k'o da smo znanci. Kad ga dulje gledaš, učini ti se da maše rukom; trnci ti prođu. A noću, bogami, i nije ti šest-pet đvuda sam prolaziti. Ono, znaš i sâm da nisam neki bogomoljac, al' svecu može pasti na um da čini čuda baš kad ja prolazim... Eh, što bih se proveo! A i ti bi, bogami, da ti se desi!«